

cernek: javaslok magának három más nevet. Nem éreztem a dolgot, biztos rossz lenne, amit csinálnék.

- *Badal János életét veszélyeztetve, „golyóálló mellényben” forgatta a szarajevói vagy a palesztinai eseményeket. Ott akart lenni „szemtanúként”, hiszen számára az igazság bemutatása a legfontosabb. Most is ott szeretne lenni mint szemtanú a koszovói eseményekben. S a jelen, a mindennapi élet is sok feladat elé állítja.*

- Fő feladatomnak tartom, hogy segítsen a kezdő, fiatal rendezőket. Levelezek velük, elküldik filmjeiket, tanácsokkal látom el őket. Szemem előtt nőtte ki magát híres filmessé Kasovitz, akinek apjával együtt sétáltunk a Jardin des Plantes-ban...

- *Mik a legújabb tervei?*

- Mint ismeretes, többször hívtak haza. Pesten is voltam egy mesterkursuson, s megint várnak. Konferenciák, filmforgatókönyvek váratnak magukra.

Sajnos anyagiakon, a szponzorokon múlik sok minden. Talán engem ér majd az a megtisztelő feladat, hogy filmet készítsen a Franciaországban élő neves művészekről, írókról, költőkről, festőkről. Egyelőre ez csak terv, s ehhez sok kitarítás kell és anyagiak...

A késő délután lemenő nap fénye már az estét idézi a kis Mouffetard utcácska kávéházában. Mindenki ismeri Badal Jánost. Úgy forog a kis bizstrók között, mint „Hulot úr” Tati filmjeiben, sok mosollyal és melegséggel az arcán.

✱

Badal János (1927-) operatőr. Budapesten született. 1951-ben diplomázott a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. 1953 óta dolgozik önállóan. 1957 után emigrált. Jelenleg Franciaországban él. Magyarországi filmjei: Rákóczi hadnagya (1953), Hintónjáró szerelem (1954), A császár parancsára (1956), Bakaruhában (1957)

Nagy Csaba

NAGYKANIZSA MOZITÖRTÉNETE

I. Élő fényképek

„A terem hátsó részében egy elkülönített fabódéból, melyen három, mintegy 15 centiméternyi négyzetleges nyílás van, gépsis-tergés hallatszik: a középső nyíláson át egy sugártörrel...” (Zala, 1896. XII. 12.)

Alig több mint száz éve kezdődött, egy decemberi napon. Egy párizsi kávéház különtermében egyfrankos belépőt fizettek az érdeklődők, hogy láthassák azt az érdekes készüléket, mely állítólag mozgóképeket tud a falra vetíteni. A konstruktőrök, a francia Lumière testvérek, gépüket a fény mozgására is utalva *cinematograph-nak* keresztelték.

Nagykanizsa akkortájt még poros, vidéki városka, külsejében leginkább falusiasnak mondható. Legtöbb háza vályogból épült, kevés a járda, a sarat dagasztják a járókelők. Alig van szórakozási lehetőség, a vasárnap délutánok jobbára csak a kávéházakban telnek, kisvárosi unalomban. Jóval fontosabbak a hétköznapiak. Kanizsa ugyanakkor jelentős kereskedőváros, sokféle ember megfordul itt, Bécs vagy Fiume felé szállítva áruját. Elvetődik ide mindenféle kardnyelű, mutatványos meg ván-

dorszínész, akiket mindenki szájátva és lelken-
deve bámul. Hát még ha valami újdonságot hoz, mint Hoffman Soma úr, aki elsőként ismertette meg a várost a mozgóképek csodájával, 1896 novemberében.

Hoffman úr megjelenése igazi szenzáció. A helyi lapok lelken-
deve írnak az előadásokról, egymást túllícitálva ismertetik, izlelgetik a látott képeket: *„Minden egyes személy él, ugyanúgy mozog a vásznon, mint mozgott a párizsi boulevardon vagy a bécsi Ringen.”* Látogató is akad bőven: Hoffmann naponta három előadást tart, viszonylag magasnak számító, 30-50 krajcáros áron. Igaz, előadásait nem is a kor szokásához igazodva sátorban, hanem a város szórakoztatásában elég előkelő helyet elfoglaló Polgári Egylet Sugár úti székházának kerti kávéházában rendez. A közönség nem is tud ráunni, így Hofmann a tervezett 3-4 nap helyett 12 napon át szórakoztatja a város közönségét 15-20 filmből álló készletével. De milyenek ezek a vetítések? Harsányak, s mai szemmel nézve bizony élvezhetetlenek. A vetítőgépek e korban sokszor még házilag szerkesztett, gyenge, rossz minőségű masinák voltak, fényerejük kicsi, képük életlen, remegő. A filmek csak 3-4 perces kis tekercsek, a műsorba

így 8-10 darab is befér, méghozzá válogatás nélkül, ami éppen hozzáférhető. Hiszen nem is a téma érdekes, hanem maga a mozgókép, a mozgás eleveisége a látnivaló.

Hoffmann úr távozása után pontosan egy évet kell a kanizsai közönségnek a következő vándormozis érkezéséig várnia, s ez még 5-6 éven keresztül ugyanígy marad. Kevés a vándormozis, kevés a film, drága a szállítás. Ráadásul a mozi-idény nem tart egész évben: pár hónap ősssel, télen szünet, pár hónap tavasszal. Nyáron nincsenek vetítések, nem érdemes a vándorszínészekkel sem vetélkedni, sem felbőszíteni őket.

Az első visszatérő vendég, s egyúttal a koraszak legnagyobb sikere az először 1899-ben érkező, *Bianchi Angelo* vezette Excelsior Kinematográf. Bianchi 1903-ig összesen négy alkalommal látogat el Kanizsára, s műsorában már igazi csemegéket ígér közönségének: spanyol bikaviadalt, egzotikus utazást, harctéri felvételeket és passió-játékot. Bianchi halmozza a kuriózumokat: jótékony előadásokat rendez, külön férfiestélyt (véltetően kissé „pikáns” képekből), külön iskolai előadást tart. Aztán persze az Excelsior is szedelőzködik, de Bianchi visszatérést ígér. Májusból ugyan a következő év júniusa lesz, de az ígélet nem vész el, s az 1900-as szezont a korábban ígért passiójáték felvételével nyitja. Az új műsor több szenzációt is tartogat, s hogy erről közönsége is időben értesülhessen, próbaelőadást tart a helyi sajtó képviselői számára. A reklámfogás persze beválik, a sajtó, mint szinte mindig, rajong a kinematográfért.

A mozis vándorlását akkoriban már egyre több akadály nehezítette. Életre hívjuk maga az újdonság volt, annak gyors szétterítése, s az a tény, hogy egyszerűbb volt utaztatni a sátrat, gépet, személyzetet, mint újra és újra kicserélni a filmtekerceket. De eltelt néhány év, s már igényesebb a közönség: kényelmesebb nézőteret, precízebb vetítéstechnikát igényel, s mindennek szállítása egyre nagyobb költségeket ró a vállalkozóra. Ráadásul senki sem nézi meg ugyanazt a műsort kétszer, így - ha filmjeit nem cserélgeti - akár kétnaponta költözködhetne sátrastul, mindenestül. Egyszerűen eljött a kor, amikor az új filmek vásárlása, esetleg gyártása kezd olcsóbbá válni, mint a vándormozis magas rezsijének finanszírozása.

Az új forma megjelenésének első jele a városban az *Appoló mozgóképszínház* feltűnése, mely 1907. november 30-án nyílik a görögkeleti egyház Erzsébet téri épületében

működő Fiume kávéházban, mint ingyenes látványosság. Tulajdonosa, *Berger Ignác* igényes és nagyvonalú: a megnyitó előadásra teljes cigányzenekart szerződött, 3-4 naponta változó műsorát a *Nagykanizsa* című lap majd minden számában közölteti. Vállalkozása hatalmas sikerrel jár. Működésének rövid két hónapja annál is inkább fontos színfoltja a város mozi-történetének, mert rendszeres műsorközléseiből a korabeli filmkínálat rendkívül gazdagon kibontakozik: „*Iramszarvas-vadászat (látványos)*, *Eredeti végrendelet (humoros)*, *Madame cigarettáz (humoros)*, *Gyűjtogató rablók (dráma)*, *Póru/árt férj (humoros)*, *A fegyenc (humoros)*, *A Varázs-tó (színes)*” (*Nagykanizsa*, 1907. XII. 10.). Az ingyenes belépőnek köszönhetően Berger képtelen lépést tartani az emelkedő költségekkel, s mikor a kávéház épületének emeletén megnyílik a *Kálmán Pál-féle* új mozi, felhagy ingyenes vendégcsalogatójával.

II. A 40-fokos moziláz

„*Helyi szempontból örvendetes dolognak tartjuk, hogy ezt a most fényesen jövedelmező iparágat helybeli ember kultiválja és így a vándor-mozik nem viszik el tőlünk az ezrekre rúgó bevételeket...*” (*Zala*, 1908. I. 21.)

Alig egy évtizeddel az első kísérletek után a mozi már állandó vendége a magyar városoknak is. A készülékek megbízhatóbbak, a nézők figyelmesebbek, s mozgó árnyképek csodálata helyett egyszerűen már csak mozizni járnak estenként. Pedig nagy utat kellett bejárni, mire a „kinema fénykép készülék”, a „kynematograph”, vagy az „Edison fénykép-készülék” egyszerűen mozgófényképszínházzá vagy mozivá, s a kacifántos „The Grand Royal Willy and Co. Cinematograph and Bioskop” egyszerűen Apolló vagy *Uranus mozgóvá* szelídült.

Az első állandó mozis ezekben az években alakulnak. 1905-ben alig néhány működik világszerte, de 1907-ben, New Yorkban már 470, Moszkvában 80, Berlinben 300, Párizsban 200 is vetít. A moziüzemeltetés jó üzlet, az első tulajdonosok hamar meggazdagodnak, s filmvállalkozóvá válnak maguk is. Az egykori vásári mutatóványos, a francia *Charles Pathé* által alapított cég 1909-re megszerzi valamennyi európai országban a filmonopóliumot, de még az Egyesült Államokban is kétszer annyi filmet ad el évente, mint a többi európai gyár együttesen.

Többnyire Pathé-filmeket vetítenek a kanizsai mozik is: a „Royal” a Polgári Egyletben, s az „Apolló” a Fiume Kávéházban. 1908 januárjában azonban egy élelmes helyi újságíró, a Zala szerkesztője a város piacterén megnyitja a harmadikat, s ezzel megszületik a város első, állandó mozija, a Kálmán Pál tulajdonában lévő Uranus. Előadásai rendezettek, minden alkalommal egyforma hosszúságúak, technikája jobb az átlagosnál, filmellátása egyenletes. Ha hihetünk a Zala és a Zalai Közlöny lelkendező újságíróinak, 1908 tavaszán ezt a mozit kell tartanunk a városi élet legnagyobb szenzációjának.

De érdemes kicsit alaposabban odafigyel-nünk ezekre a híradásokra: rendkívüli helyzetet rögzítenek, egy korábban soha nem látott jelenség kialakulásának első pillanatait, változásainak főbb irányait jelzik. Mi lesz a mozból? Olcsó szórakoztatás vagy magas művészet? Mindkettő gyökereit itt találjuk, ezeken a lapokon. Hiszen a kisvárosi életben különös jelentőségű, ha egy hír az újság címdoldalán jelenik meg, vagy ha valamely fontosabb eseményről vezércikk íródik. S a *Nagykanizsa* című lap szerkesztője 1908 februárjában már akkora jelentőséget tulajdonít a mozinak, hogy hatásával összefoglalóan kíván foglalkozni... „Mi is ez a mozi? - olvashatjuk a február 12-i számban. - *Vagy egy bódé, vagy egy jól-rosszul összeválogatott földszint, ahol a mozgófényképipar bő produktumai mesélnek történeteket, rémes históriákat az ámuló közönségnek. (...) Hogy a szórakozás mellett a mozik kultúrmissziót is teljesítenek, azt rájok fogni nem lehet; azonban az igaz kultúrintézeteknek határozott kárára van.*” Kálmán Pál természetesen azonnal reagál a lap nyílt támadására, s válasza - a mozi szerencséjére - jóval felvilágosultabb véleményt tükröz: „...ma már a nagyobb iskolákba a mozgófényképet kezdik bevezetni, ahol pedig ez nem lehetséges, ott rendszeresen mennek a diákok moziba. Mert ma nem ismerünk jobb szemléltetőeszközt, mint a mozit. A modern paedagogia pedig csak szemléltetve oktat.” (II. 24.) De a mozi nem az „oktatás” felé halad. „Új vágyak, új igények kerültek elő. Beülünk a mozi szűk helyiségébe, jó szorosan egymás mellé és a vekkeróra kattogására váltakoznak a képek. Ma London, holnap Párizs, aztán New Orleans, Svájc, Kanada és az ember lelkéből sóhajok szállnak fel...” (II. 19.) És mindezt persze olcsón adja a mozi, mindenki számára elérhetően, hiszen az „urak, úrhöl-

gyek, katonatisztek, iparosok és kereskedők” belépőjegye szükséges a mozigépezet életben tartásához.

Az Uranus működésének első éveit a mozi történetének mindmáig legmozgalmasabb időszakára esnek. Egymás után alakulnak, változnak, gazdát cserélnek a cégek, a helyiségek.

Kálmán Pál vállalkozását elsőként a Szarvas szálló emeleti nagytermében megnyíló *Uránia* követi, *Brónyai Lajos* tulajdonában, mely később *Saturnia*, majd - már a szálló bér-lőjének, Haas Vilmosnak a birtokában - *Edison* néven működik. Ám ez sem túl nyereséges, így 1913 júliusától már az időközben *Holzer Samu* igazgatása alatt működő Uranust találhatják itt az érdeklődők. Közben 1912-ben nyit a Rozgonyi utcai *Uránia mozipalota* is, s majdnem egy évig három mozi közül választhatnak esténként a szórakozni vágyók.

Ezeket a kisvállalatokat ekkoriban még maguk a tulajdonosok üzemeltetik, s ez viszonylag tisztességes megélhetést biztosít nekik és családjuknak. Hogy a mesés jövedelmekről szóló legendák mennyire nem igazak, azt bizonyítja, hogy egyetlen mozi sem működik sokáig változatlan formában. A tulajdonos egy idő után vagy csődbe jut, vagy egyszerűen túlad a megunt vállalatán, s más vállalkozásba kezd. Az utód aztán ugyanott folytatja, ahol elődje abbahagyta: vetíti ugyanazokat a filmeket, csinosítja helyiségét s mérsékelten emeli a helyárakat.

A város - apró kivételektől eltekintve - nem avatkozik a mozik dolgába. A képviselők ugyan szeretnének valami módon hasznot húzni működésükből, s sok más település példájára megpróbálják városi monopóliummá tenni a mozialapítást, vagy városi mozit építeni, de a növekvő gazdasági nehézségek és a közelgő világháború miatt mindez megghiúsul.

A mozgófényképezés történetének első néhány évtizedében a törvényi szabályozás nem is nagyon tekinti feladatának, hogy külön foglalkozzon a mozizás gyors terjedése nyomán feltámadó kérdésekkel; a jogalkotók elegendőnek vélik, hogy jobb híján a már meglévő, kardnyelőkre, vásárosokra vagy éppen kötél-táncosokra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazzák a kinematográfusokra is. Meghatározott időre - általában harminc napra - szóló rendőrhatalósági engedélyt kell váltaniuk és befizetniük az államilag megszabott bélyegilletéket, ezen túl a városnak nincs velük szemben követelése. A pénzüknek biztos befektetési lehe-

tőséget kereső tőkéseket azonban joggal aggaszthatja az a tény, hogy „...az engedély bármikor visszavonható, ha az előadások, mutatóványok (...) a közérkölcshöz, a közrendre, a közbiztonságra és nyugalomra nézve veszélyessé válnak.” (64573/1901. sz. BM. Rend.) A hatóságok négy hónap elteltével minden külön indoklás nélkül is megtagadhatják az engedély meghosszabbítását. Nincs hát abban semmi különös, ha egy vidéki magyar város ezt saját jogkörében monopolizálni igyekszik, s saját vagyonosodásán kívül ezt nem indokolja semmilyen, a filmipar helyi fejlődését előmozdító szempont.

Atényleges szabályozás végül - talán szerencsére - csak egyes alkalmi intézkedésekre korlátozódik. Időről időre megpróbálják megakadályozni a nézőhelyek túlszűfolttségét, tűzrendészeti szemléket tartanak, esetleg betiltanak néhány erkölcsrombolónak vélt előadást. A különböző „férfi-estélyek”, „pikáns” felvételek mind remek indokot szolgáltatnak a mozi által közvetített „társadalmi mételmek” visszaszorítására, a különböző műsor- illetve előadás-ellenőrző intézkedések bevezetésére. A legnagyobb ilyen botrány Kanizsán 1910-ben tör ki, amint az a Zala lapjain igen részletesen olvasható... „A lefoglalt férfi-est. Brónyai Lajos, a Nagykanizsán újonnan megnyílt Uránia mozgóképszínház tulajdonosa gondolt egy merészet és nagyot, s rendezett egy olyan férfi-estélyt, amilyent még nem rendeztek Nagykanizsán. Férfi-estélyi már láttak, de ilyet még nem. A férfi és női aktok oly pogány fésztelenségben mozogtak a lepedőn, mint egykor Ádám és Éva az Éden kertjében, még a fügefalevel-korszakot megelőző időben. Lehet, hogy a mozi közönsége jól mulatott, ám a királyi ügyész úgy vélekedett, hogy nemi felvilágosításnak is kissé sok az, amit az Uránia művelt, és ezért Brónyai ellen megindította az eljárást. Az ügyész intézkedett, hogy a képlemezeket lefoglalják, ami meg is történt. (...) Ezek után kettő történhet: vagy, hogy Brónyai Lajos nem fog több férfi-estélyt tartani, vagy ha rendez, ki fogja bérelni az Erzsébet királynő teret, mert a Szarvasban kevés lesz a hely.” (Zala, 1910. X. 18.)

Brónyai természetesen „tanul” a leckéből, s nem illetlenkedik tovább. Alig egy hónappal később moziját már Saturnia néven hirdeti, s nagy családi előadást rendez, melyen „vasárnap és hétfőn olyan képsorozatot mutatnak be, melynek lemeze másfél kilométer hosszú. Ennek nagyobb részét Kossuth Lajos sírjának áthelye-

zése foglalja le, e kegyeletes nemzeti gyászünnepegy részletekig menő, megkapó bemutatója.” (Zala, 1910. XI. 27.)

A mozinak illendőnek is kell lennie, hiszen ez idő tájt már „kulturális rendeltetést” tölt be. Természetesen a fogalmat elég tágan kezelik: belefér a tripoliszi háború, a sport, de a kalandortörténetek is: a közönség romantikát és boldogságot akar látni a vásznon, s a mozdramák teljesítik óhaját. Az emberek szeretik a mozit. Az Uranus már 1908-ban bérletes előadásokat hirdet, s a szelvények nagyrészt el is fogynak működése második (!) hónapjára. S mivel a filmek némafilmek, a pénztárnál minden néző ingyenesen magyarázó szöveget vehet át. - tudatja Kálmán Pál a közönséggel, természetesen a sajtóban.

Azömmel fizetett sajtóközleményekben aztán feltűnik minden, ami csak vonzó lehet a közönség számára, néha teljes összeviszóságban: „...az URANUS mozgókép-színház. Helyi vállalat. Elegáns berendezés. Másfélórás előadások. Váróterem. Komoly, humoros, tanulmányos és látványos képek. Naponta új, rendkívül érdekesítő műsor.” (Nagykanizsa, 1908. I. 21.) Ugyanaz a mozi, új tulajdonos, két évvel később... „A megnyitó műsor szenzációs és meglepő, Nagykanizsán még teljesen új. A helyiség amerikai mód szerint van berendezve és a legkényelmesebb.” (Zala, 1910. IX. 25.) Még egy betörés is jó alkalom a hírverésre. „Az Uranus gépét ellopták, de az újonnan beszerzett gép már bebizonyította, hogy épp oly jó tiszta képet ad, mint előde. A tanulmányos és mulattató műsoroknak mindig sok és előkelő közönsége van.” (Zalai Közlöny, 1911. X. 19.) A filmek folyamatosan nyúlnak, ám még mindig öt-nyolc darabot vetítenek egy-egy előadásra. Megjelenik azonban a „sláger”, mert a mozgókép létezésének pusztán ténye már rég nem elég ahhoz, hogy a közönséget a moziba csalogassák vele: a néző már filmet választ, s a filmek nyomán a tízes évek második felére lassan megszületik majd a kritika.

III. A mozi mint kultúrtényező

„Az eleven, az eredeti teljesen érdektelen. Tudod, mi az eredeti szobor? Agyag, melyet nyomban négyfelé vág és ismét összegyúr a szobrász, mihelyt elkészült vele. S mi ennek a fővételnek az eredetije, Valami, ami régen nincsen. (...) Én csak a reprodukciókat becsülöm, tiszteltem, szerettem és szolgálom, s a legfőbb

gyönyörűségem a moziban az, hogy ugyanabban az időben a kép a világ minden táján épp úgy látható, mint mi előttünk..." (Zala, 1912. IV. 7.)

1912 októberében *Armuth Náthán* nagykereskedő különleges díszelőadásra hívja a város mozikedvelő közönségét: megnyitja az Uránia mozipalotát, az első, önálló épületben működő kanizsai mozi. Az 1820-as évek táján épített, raktárként működő Rozgonyi utcai épület a ma városlakóinak sem lehet ismeretlen: pár éve még állt, néhány évtizede még vetítettek benne, bár a hajdani, hangzatos név helyett már csak „Bolhás”-nak titulálta törzsközönsége.

Armuth nagyra törő tulajdonos. Palotát ígér közönségének, ahol előkelő környezetet, kényelmet és igényességet talál a kultúrára szomjazó látogató. Mai szemmel, emlékeinkben a lebontásra ítélt épülettel, nehéz elképzelni azt a vidéki pompát, ami az Urániát s megnyitó előadását jellemzi. Szerencsére részletes leírás maradt fenn az eseményről.

„Átlépve a nagy átalakulások külső keretén, szinte meglepő kép tárul a kanizsai szem elé. A régi Löwinger-féle magtárból két magas, szinte homályba veszően hosszú, tágas terem lett, mely egész belsejének és berendezésének előkelőségével szinte lebilincseli a belépőt. Ami praktikus, szép és kényelmes egy hatalmas mozgófénykép-színházban csak elképzelhető, az itt mind együtt van.” (Zala, 1912. X. 19.)

A díszes megnyitóelőadás fő attrakciója egy francia film, az *Albert Capellani* rendezte *Nyomorultak*, mely közel ötezer méteres hosszúságával kora egyik legnagyobb méretű alkotása. S igaz ugyan, hogy az új kölcsönzési rendszernek köszönhetően a filmet Budapestről egy időben vetíti a kanizsai mozi, de folytatásokban... S a híres film, melynek *Valjean* címre hallgató első része ugyan fő száma a nyitány-nak, ám osztozni kénytelen a műsoridőn a *Pali beszökik a hárembe* című rendkívül humoros, a *Kirándulás a nagy Chartreusebe* című elsőrendű természeti, a *Bekötött szemek* című ugyancsak humoros felvételekkel, illetve a *Stelmann nővérek* varietémutatványával és *Pathé újság* néven az utolsó esztendő szenzációs világhírdonságaival. Az *Hugo-regényből* készült film további részeit aztán hetente tűzi műsorra az Uránia, majd karácsonykor - közkívánatra - egyben megismétli az egészet, közel öt órán át pergetve a filmszalagokat.

Magyarországon, szinte a világon egyetlen-

ként, a film akkor számít igazán értékesnek, ha irodalmi alapanyagot dolgoz fel. Sehol másutt nem talpalt ennyi jeles író a filmszakmában, s sehol másutt nem is fordulhatott volna elő, hogy a kinematográf kifejezés nemzeti megfelelőjét rangos író találja ki, mint *Heltai Jenő* a mozi szavunkat. A mozi így népszerűsíti az irodalmat, az irodalmárok pedig sorra bizonygatják, hogy a mozi nemcsak olcsó szórakozás, de mindenkinek egyformán hasznára váló tartalmas művelődés is. Sorra születnek a különböző népszerűsítő írások az újságokban, könyvek, cikksorozatok jelennek meg olyasféle hangzatos címekkel, mint *„A mozi, mint a népműveltség eszköze”,* vagy *„mozik a népművelés szolgálatában”.* Legnagyobb jelentőségüket talán abban láthatjuk, hogy meglepő precizitással tudatosítják azokat a főbb irányokat, melyeket a „hivatalos” társadalom, elsősorban a közigazgatás ösztönösen megszab. A mozi egyre inkább szabályozandó, mesterségesen alakítandó képződménynek tűnik, mellyel szemben szinte már elvárjuk az erélyesebb hatósági fellépést, a cenzúrát, a nemzetnevelést és állami propagandát meghatározó hivatalos intézkedéseket.

A filmkultúra helyi fejlődése szempontjából sokkal fontosabbak azok az írások, melyek a mozi lehetőségeit, technikai korlátait fessegetik, elemezgetik. Szerzőik öt-hat éve már rendszeresen járnak a vetítésekre, válogatás nélkül nézik a bemutatott mozgóképaradatot, s a rengeteg kép látványából leszűrődő tapasztalataik kezdenek megjelenni a sajtóban is. *„A mozi gyorsan pergő és változatos cselekményeket mutat, olyan indulatokat és olyan cselekményeket és olyan helyzeteket tud kifejezésre hozni, amelyek színpadi eszközökkel el nem érhetők. Csupa rohanás, automobil, gyorsvonat, léghajó, repülőgép, a közlekedés minden faja, vízi és szárazföldi eszköze érvényre jut a vásznon.”* (Zalai Közlöny, 1913. X. 9.) A közönség kimerítő információkat kaphat akár technikai kérdésekben is, például ebben az időszakban olvashatunk először a vetítésvásznon titkairól. *„A fehér mező, amire itt a mozgóképet vetítik, a technika legújabb vívmányainak példánya. Nem fehér vászon az, mely a kép javát keresztülbocsátja magán és azt a néző részére homályossá teszi, hanem egy nagyon komplikált és drága összetételű anyag. A minden irányban 5 méter dimenziójú fehér négyszöget először 1 centiméter vastagságú gipszből öntötték meg. Erre egyetlen alumínium lepedőt húztak, emerre pedig*

dupla, hófehér papirostopétát. Itt egy ezredrésze sem veszik el a vetített képeknek, melyeket egyébként a világhírű Pathé-cég gyárában készült gép segítségével tesznek láthatókká.” (Zalai Közlöny, 1912. X. 19.)

A mozik társadalmi jelentőségének, ha úgy tetszik népműveltségi és főleg népszórákutatási szerepének igazi próbája a színházzal szembeni térhódításban csúszosodik ki. Annál is inkább így van, mert a mozgóképek terjedését főleg a vidéki színiigazgatók nézték rossz szemmel, hiszen látványosságra és szenzációra éhes közönségük tekintélyes részét elcsábította. Ráadásul a vetített filmek egyre látványosabbak, elkészítésük egyre több pénzt emészt fel, így reklámjuk is egyre nagyratörőbb. Az ilyen filmeket aztán már nem lehet „csak úgy” megnézni: diszeloadások mérsékelten felemelt helyárait kell kifizetnie az úri közönségnek, ha el kívánja foglalni helyét a díszpáhollyban... Az Edison nagy Pathé-estet, az Uránia nagy magyar estét rendez, műsorán „az első magyar filmdráma 2 felvonásban, játsszók a budapesti Vígszínház művészei”... címe: A víg özvegy. (Zala, 1912. X. 24.) Egyidejűleg ugyan három mozi is működik ekkoriban a városban - az Uránus, az Edison és az Uránia -, de az Uránia felszereltségével sem a Szarvas szálló, sem a Polgári Egylet termében vetítő vállalkozó nem vetekedhet, s lassan mindkettő második vonalba süllyed. 1913-ban az Uránus el is foglalja a csődbejutó Edison helyiségét, s 1914-től, a világháború kitérésétől Berlin, majd 1918-tól Világ néven működik 1927-es megszűntetéséig.

A világháború éveit a mozinak soha nem látott, példátlan fellendülést jelentenek. A háború a hátszágban maradottnak félelmeket és nélkülözést hoz; az emberek felejtést keresnek, híreket és látványosságokat várnak, s a harctéri felvételek mindezt megadják nekik. Háborút látnak és halált, meghozza valódi halált, ahol a harcmezőn felszálló füstpamacsok nemcsak a forgatás végét, de emberek tragédiáját is jelentik - s ez borzongató, szörnyű, de izgalmas érzés, melyet a kalandfilmek élvezetének büntudata nélkül fogyaszthatnak, hiszen amit kapnak - kultúra.

Mindezek ellenére a mozik jövedelmezősége napról napra csökken. Új kötelezettségeket, egekig emelkedő állami közterheket kapnak, miközben romlik az általános gazdasági helyzet, nőnek az adók és a járulékok, drágulnak a filmek, egyre nehezebb a szállítás, s nem ritka a film- vagy színházi miatti moziszünet sem.

1919-ben a tanácskormány - világszöként, még a Szovjetuniót is megelőzve - államosítja a filmgyártást és a mozikat. A tényleges intézkedések azonban vidéken alig éreztetik hatásukat: az átalakítások jóformán még el sem indulnak, mikor az *Uránia mozgóképalota* és a *Világ nagymozgó színház* már „Horthy Miklós fővezér és a dicsőséges nemzeti hadsereg bevonulása Budapestre” című képpel csalogatja közönségét. Az igazán jelentős változás ekkor, a tanácskormány leverése után következik be. A mozik szabadon válogathatnak a háborús blokádi miatt kiszorult termékek között, s az európai és amerikai képviselők ontfják a vadozatú drámákat, kalandortörténeteket, a minden politikai feszültségkeltéstől mentes, érzelmös giccseket. *Ravengár, Berlingtoni Jaguár, Miss Amerika, Megváltás (Mária Magdolna története), továbbá nyolc eredeti Fantomas...* - hogy csak pár címet említsünk az 1920-as nyári filmkínálatából.

Nem csoda, hogy erősödik a cenzúra is. 1920 áprilisában megjelenik a Belügyminisztérium új rendelete, mely előírja, hogy mozgóképet csak az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság engedélykirata alapján lehet bemutatni. Megváltozik az állami befolyásolási szándék nagysága is: egyre határozottabb jelek mutatják egy átfogó mozitörvény bevezetésének közeledtét, mely szabályozni fogja a filmszakma minden területét. S mint várható volt: 1921 tavaszán meg is jelenik egy törvény és néhány kormányrendelet, melyek végleg lezárják a hazai mozirendszer kialakulásának történetét.

IV. Filmország

„Bár a filmcenzúrázás sok erkölcstelen darabot kiltott már a vászonról, mégis nap-nap után tapasztalhatjuk, hogy a mozgócsúcspontjában mindig más szerepel - elsőnek a tűzön-vízen való pénzszerzést említve, csak az igazi hivatás, a kultúra terjesztése nem...” (Zalai Közlöny, 1920. X. 7.)

1921 tavaszán a Belügyminisztérium kisebbfajta államosítást hajt végre a mozik között. Az előjelzéseknek megfelelően megszabja a városként üzemeltethető mozik számát, felülvizsgálja a kiadott engedélyeket, hogy azokat új, kormányhű emberek kezébe adhassa. A rendelet a hangzatos, *A mozgófényképszínházakról* címet viseli, de valójában csak az engedélyek

kérdéskörének néhány - kulcsfontosságú - részletét szabályozza. Következményei azonban, melyeket egyszerűen csak mozirevizióként emlegetnek, egészen a második világháborút követő államosításig határozzák meg a magyar mozikultúra alakulását. A Horthy-rendszer kultúrpolitikája révén beinduló „árjásítás” a magyarországi moziknak mintegy egyharmadát új, a szakmát eddig egyáltalán nem ismerő tulajdonosok kezébe adja.

Mozi üzemeltetésére engedélyt ezentúl jobbra csak természetes személy kaphat, jogi személy csak kivételesen, főleg akkor, ha azt „akár az előadások tudományos vagy hazafias iránya és ebből kifolyóan a befektetési tőke magassága vagy jövedelmezőségének kisebb valószínűsége, akár a vállalkozás jövedelmének közérdekű rendelkezése indokoltta teszi. (8671. 1920. M. E. Rend.)

A tisztogatás elvi alapját a 8454/1920. számú miniszterelnöki rendelet teremtette meg. Az előbb említettekén túl kimondja, hogy moziengedélyhez csak az a személy juttatható, aki „1. legalább tíz év óta magyar állampolgár; 2. feddhetetlen előéletű és hazafias szempontból sem esett vagy esik kifogás alá; 3. életének 24-ik évét betöltötte; 4. korlátlan cselekvőképességgel rendelkezik.”

Az új, minden eddigénél szigorúbb előírásoknak persze a régi mozitulajdonosok zöme nem tud megfelelni, részben valódi szakmai ok (tőkehiány, hozzá nem értés), részben nyílt politikai okok miatt (külföldi vagy zsidó származás, baloldali szerepvállalás). Az új engedélyesek zöme nem nagyobb hozzáértése, hanem nagyobb politikai lojalitása, háborús sérülése, hazafisága vagy egyéb érdeme jutalmául kapja az engedélyokiratot. Armuth Náthán Urániáját így a félkatonai jellegű fajvédő szervezet, a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) kapja, a Holzer és fia-féle Világ mozit pedig egy harctéren elesett százados özvegye, Pósfay Pongrácné. A mozijogot kapott társadalmi szervezetek többnyire azonban nagyon hamar újra privatizálják a bérleményeket, az eddigi kistulajdonosi formák helyett most már személytelenebb jellegű, de tőkeerősebb részvénytársaságokat hozva létre. Nagykanizsán is gyorsan lezajlik ez a folyamat, alig egy évvel a revízió után, 1922 májusában. A MOVE által létrehozott Uránia Rt. megvásárolja Armuthtól az Uránia mozi berendezését s örökli a MOVE üzemelési engedélyét. Az így újra magánkézbé jutó mozival Pósfayné nem tud versenyre kelni,

s 1923 őszén kénytelen a társaságnak eladni vállalatát, s ezzel lehetővé tenni a városban működő mozik közös vezetés alá kerülését.

Van azonban Kanizsának egy harmadik, mindeddig kihasználatlan moziengedélye is. Sokáig maga a város próbálkozott, de soha nem volt elegendő pénze az üzem felszerelésére és beindítására. Elképzelések ugyan voltak - grandiózus épületek terveiben mindig is bővelkedett Nagykanizsa -, de egyik színház, mozi vagy kultúrpalota finanszírozását sem sikerült megoldani. Ám a húszas évek közepén úgy tűnt, siker koronázza az erőfeszítéseket. Többévnyi kísérletezgetés és pénzgyűjtés után megkezdődnek az állandó kőszínház építési munkái, s mikor a vállalkozók pénze elfogy, a város azon az áron veszi át a vállalkozást, ha az épület a színiszerezon kívül moziként funkcionálhat. Így készül el 1927-ben a *Városi Színház és Mozi, a Medgyaszay István* építőművész tervei szerint felépített egyletkerti épület.

Az új mozi üzemeltetésére két pályázó is akad, a zalaegerszegi és a kanizsai mozik engedélyese, de a város egyikük ajánlatát sem tartja elfogadhatónak. Végül mégis a helybéli vállalkozó mellett döntenek, aki látványos díszelőadással mutatja be az új mozit közönségének, az Ivan Mousjukine főszereplésével készített Strogoff című, francia filmet vetítve, 1927. március 21 -én.

A Városi Mozi megnyitásával az Uránia a három hónapos színiszerezon idejét leszámítva végleg másodrendű mozivá válik, a gazdaságatlan és tűzrendészeti szempontból is veszélyes Világot pedig kezelői megszüntetik.

V. Mámorkeringő

„Fokozatosan hódította meg a magyar közönséget a hangosfilm. Legelőször csak zenélt, de alig beszélt és énekelt. Majd később, amikor már megszoktuk a zenét, több dialógust és betétdalt kaptunk. És íme, eljött hozzánk a százszázalékos hangosfilm.” (Zalai Közöny, 1931. január)

1929 januárjában a Városi Színház új igazgatót kap, *Magyar Jánost*, a kaposvári mozgóképpel akkori vezetőjét. Az ő nevéhez fűződik a hangosfilm bevezetése Nagykanizsán.

Ahang rögzítése és a képpel együtt történő reprodukálása a mozi születése óta egyik fő törekvése a technikusoknak. Kanizsán is látható volt több kísérlet eredménye, mint például

a kinematográfhoz kapcsolt gramfonon egy korai vándormozisnál, az Edison-féle Kinetofon 1913-ban Armuth Urániájában, vagy a Lee Forest-féle fonofilm 1929-ben. A különböző - megvalósult - találmányok jogtulajdonosai között heves üzleti harc alakult ki, mely megegyezéssel, területi felosztással zárult: így Magyarországon csak német szabadalmakat árulhattak, hangosfilmet csak német közvetítéssel mutathattak be a mozik. Ezekkel a szabadalmi perekkel találja magát szembe Magyar is, mikor elhatározza - és nyilvánosságra is hozza -, hogy Budapest után Nagykanizsa lesz az első magyar város, melyben a film megszólal.

A szándék 1930. február 9-én válik valóra, a *Mámorkeringő* című német film vetítésével. A közönség azonban fanyalog. Hiába a Mámorkeringő és az egyre több hangosfilm, a recsegő, alig hallható, ráadásul német vagy angol szöveget nehezen tudják a nézők megszokni. Ám a filmtechnika gyorsan fejlődik, az érkező filmek hangja egyre tökéletesebbnek tűnik, néha már magyar nyelvű feliratokat is mellékelnek hozzájuk, a leadógépeket pedig a terem akusztikájához hangolják. A minőség így hamarosan ugrásszerűen kezd javulni, s nem is csoda, hogy a közönség hamarosan már nem is akar mást látni, mint az új csodát, a beszélő filmet. Nem is telik el sok idő, s a német filmek mellett megjelennek az újjáéledő magyar filmgyártás termékei is, mint például 1932 tavaszán a *Hyppolit*. „*Csúcspontja a film-teljesítménynek film-rendezés, hangos leadás, színészi teljesítmény és vidámság dolgában. Az ember elkezdte a kacagást az első méternél és abbahagyja az utolsónál...*” (Zalai Közlöny, 1932. III. 9.)

A hangosfilm gyors terjedése leginkább a zenés műveknek, az operetteknek kedvez. Persze a zene, a tánc hangsúlyozása mást is magával hoz... „*Az egész film tisztán a nuditásért, a kiélezett meztelenségért, táncért, fürdődresszért, pompázó mesés toalettekért, ballettekért állítatott össze. Ennyi szép nő, válogatott testforma, derűltég, napsugár, amerikai méretű dekoráció még nem szorult bele egy filmbe.*” (Zalai Közlöny, 1930. IX. 13. -a *Táncos diákok* című filmről)

A mozik teljes átállítása a hangos leadásra nem várt költségekkel jár, de Kanizsa e téren még szerencsésnek is mondhatja magát: „*Most tűnik ki, milyen bölcsen építették ezt a kis kanizsai mozi-színházat! Lévén színház is egyúttal: jó az akusztikája. Kaposvárott csak az akusztika 8.000 pengőbe került a mozinak. Különféle*

szőnyeget, függönyöket, alakításokat kellett alkalmazni, hogy a hangosfilm a moziban élvezhető legyen.” (Zalai Közlöny, 1931. II. 27.) Felszerelik az Urániát is, s kiderül, hogy „*az Uránia akusztikája még jobb, mint a színházé.*” (Zalai Közlöny, 1931. V. 9.)

A kényszerű korszerűsítések és felújítások megrendítik az amúgy sem túl jövedelmező vállalat gazdasági stabilitását, s az Uránia Rt.-t 1931 végén már a csőd fenyegeti. Felszámolása után a város az értékes moziengedélyt saját kezben igyekszik megtartani, s vállalkozót keres - ezúttal a mozik bérletére. Erre legalkalmasabbnak Magyar János, az eddigi igazgató tűnik, aki az üzemeltetés jogát néhány havi próbaidő után 1940-ig megkapja. Hosszas egyeztetés után a város hajlandó a terhek csökkentésére is, s az eddigi 8 800 pengő havi bérleti díj helyett a bevétel 40 százalékát vonja el járandósággként a vállalkozótól.

Magyar igazgató az eddigi irányvonalat kívánja folytatni: a hangrendszer tökéletesítését és a műsor naprakészességét tartja legfontosabb céljának. Az elkövetkezendő egy-két szezon anyagi mérlege azonban lesújtó, a gondok fő forrása a csökkenő látogatói szám és az irreálisan magas havi elvonás. *Krátky István polgármester* végül enged, s a néhány százalékos csökkentéssel a mozi elkerüli a csődöt.

A gazdasági válság lassú enyhülésével Magyar helyzete is stabilizálódik, s egészen a világháború utáni időkig változatlan marad. Az intézményrendszer közben újra bővül: 1932 júliusában az épület mellett kertmozit nyit (az egykori kert kávéházban), 1935-ben pedig, felújítva, újra megnyitja a volt Urániát, ezúttal már azon a néven - *Nép-mozgó* -, melyet az épület a hatvanas évekig visel majd.

A fegyverkezés és az újabb háború közeledése jelentősen megváltoztatja a város moziéletét. A vetítésre bevonul a politika: egy film - a Lovagias ügy - bemutatása ellen nyílas fiatalok tüntetéseket terveznek; néhány apróbb rendezvény meg is bolygatja az előadások rendjét, de a közönség józanul reagál az eseményekre: „*mindössze egyetlen tenyér verődött össze tapsra, amikor a híradóban megjelent egy berlini képen a horogkeresztes zászló. Visszhangja azonban ennek a magányos tapsnak sem támadt. Ettől kezdve azután a műsor legvégéig a világon semmi sem történt. Azaz hogy megtörtént az a csoda, hogy a tüntető hangulatú elemek úgy belefeledkeztek a Lovagias ügy derűsebbnél derűsebb jeleneteibe,*

hogy éppen ők tapsolták végig a hatásosabb jeleneteket, megtapsolták a 'csupa zsidó' szereplőket." (Zalai Közlöny, 1937 IV. 2.)

A politika egyre fagyosabbá válása leginkább a bemutatott filmek származásában látható. Fogynak a nyugati munkák, a külföldiek között egyeduralgódóvá válnak a német termékek pár olasz művel kiegészítve. De az igazi nagy filmtömeget a hazai produkciók alkotják. 1935-ben a magyar és a magyarra szinkronizált filmek száma már elegendőnek bizonyul ahhoz, hogy a kormányrendeletben tegye kötelezővé, hogy a bemutatott filmek legalább 10 százaléka magyarul beszélő legyen. A mozik filmszükséglete ekkor országosan körülbelül kétszáz film évente, így ha a kötelező magyar hányadot már az 1936-os 20 százalékkal is vesszük, ez akkor sem több negyvennél. A magyar műtermek pedig ekkorra már jóval többet termelnek: 1934-ben 12, 1935-ben 22, 1937-ben pedig már több mint 200 darabot! Filmimportra épülő kereskedelmünk így fokozatosan átállhat a magyar filmek készítésére, ami a negyvenes évekre páratlanul jó üzletté teszi a filmgyártást. A korlátlan felvevőpiacról maga az állam gondoskodik, folyamatosan emelve a magyar termékek kötelező arányát: ez a negyvenes évek elejére eléri a 40 százalékot. 1944-ben a Városi mozi Kanizsán már be sem mutat külföldi filmeket, annyira lefoglalják a magyar premierok. Ami mégis bekerül: az háborús témájú, részben a „hódításokhoz” kötődő propagandafilm (Nyugati villámháború, Kelet felé), vagy egyszerű kalandfilm. A háború okozta filmhiány, a mozik terheinek növekedései csak a legutolsó időkben zavarják meg az üzemvitelt, de komoly akadályokat nem jelentenek. A közeledő front ellenére a Városi mozi így egészen 1945 márciusáig folytatja előadásait. Utolsó műsorán egy német propagandafilm, a *Hitlerjugend Quex* szerepel.

Április elsején a Vörös Hadsereg utcai harcok nélkül bevonul Nagykanizsára.

Három hét múlva nyit a mozi.

VI. Új győzelmek felé

„A dolgozók nagy többsége ráunt és megcsömörlött azoktól az édesded, giccses és hazug filmektől, amit az amerikaiak, a nép hiszékenységére építve, azért gyártottak százezreire, hogy zsebjeiket a dolgozók nehezen megkeresett pénzével megtömhessék...” (Zala, 1947. XI. 3.)

Az első bemutatott film természetesen magyar, a *Fekete hajnal*, 1945. április 21-én. De a vezetőség már ígéri az orosz filmeket és a háború miatt kiszorult nyugati alkotásokat is. „Éppen ideje, hogy a komisz és útszéli álromantikával és émelgyős humorral spékelt szolgabírók, földbirtokos, négyesfogató, ostoba, izlésromboló, nyilamentális filmek komoly művészek filmalkotásaival váltsák fel” - fakad ki az újságíró a Zala hasábjain (Zala, 1945. IV. 6.). A kritika nem csak a háborús évek magyar filmtermését éri: hamarosan kiterjed az amerikai játékfilmek egészére is. Hamarosan megjelenik egy rendelet, mely ki is tiltja mozijaikból mindazokat az amerikai filmeket, melyekben a „fasiszta” amerikai színészek szerepelnek, egyebek közt Robert Taylor, Gary Cooper, Robert Montgomery...

1946-ban, a mozijogok új elosztásánál Nagykanizsa mindkét moziengedélye a Kiszgazdapárt tulajdonába kerül. A döntés nem meglepő, hiszen az igazgatást mindeddig ellátó Magyar János kiszgazdapárti országgyűlési képviselő, ráadásul a moziengedélyekről tárgyaló parlamenti bizottságnak is tagja... az 1948-as államosítás alkalmával viszont munkaviszonyát megszüntetik.

Az államosítás után minden téren rohamos hanyatlással találkozhatunk. Szűkül a filmkínálat: a nyugati behozatal visszaesése és a magyar gyártás stagnálása oda vezet, hogy az ötvenes évek elejére néhány magyar munkán kívül a mozi szinte csak szovjet filmeket vetít. Minimálisra csökken a havi bemutatók száma, mintegy 8-9-re.

Megváltozik a kritika is. Az első években filmekről szinte alig esik szó: el kell fogadtatni a közönséggel a tőle idegen szovjet képeket, így a kritikát ezek általános ismertetése, dicséréte pótolja. A kritika nem elemez, hanem mozgósít, a mozi direkt politikai nevelőeszközzé válik. „A szovjet filmek segítségével közelebb kerülünk a Szovjetunióhoz, megismerjük a szovjet nép életét, a szocialista építés vívmányait, a szovjet társadalomban élő új típusú ember nagyszerű küzdelmeit. Ezért a dolgozók politikai és kulturális továbbfejlesztésének egyik legfontosabb és legeredményesebb eszköze a szovjetfilm.” (Zala, 1949. VIII. 14.)

A megváltozott filmpolitika így megváltoztatja a sajtóközlemények jellegét is. Minimálisra csökkennek a vizuálisan ható hirdetések, meg nő a hosszabb terjedelmű szöveges anyagok aránya is, súlya is. A filmet nem hirdetik, nem

ismertetik, hanem a film segítségével politizálnak. Ha konkrét filmről van szó, az tartalomismertetést jelent, és a tartalom alapján levonható tanulságok magyarázatát. Hiszen ha nincs rossz film, minek a kritika... Nyilvánvaló, és nem is titkolt tény, hogy a mozi már az ideológiai nevelés egyik legfontosabb eszköze. E cél érdekében használják fel a sajtót is, s egyre több cikk foglalkozik a propagandamunkával, az ifjúság mozizásával vagy éppen a különböző társadalmi rétegek számára készült tematikus filmekkel.

1951-ben a Zala megyei szerkesztésűvé válik, egyre távolabbi a kapcsolata a kanizsai mozinézőkkel. De távolodik maga a vállalat is: 1951-ben megalakul a Zala megyei Moziüzemi Vállalat. A fő döntések megyei szintre kerülnek, megszűnik a közvetlen kapcsolat a város és mozija között; a vállalat ipari jelleget ölt, terveket teljesít, nézettségi mutatókat vizsgál és végleg megszűnik emberközpontú lenni. Hajdani közvetlensége, a városi kultúrába való szoros beépülése nem tér vissza soha; fejlődése lelassul - a második ötven év története pár mondatban is összefoglalható.

Az 50-es években időlegesen újra bővül az intézményrendszer. Megsokasodnak a vetítőhelyek, nyílik néhány szakszervezeti mozi, 1948-ban pedig a kiskanizsai *Szabadság film-színház*. A belvárosban, 1959-ben *Kertmozit* alakítanak ki a régi színházépület mögött, majd a környező falvakban és a város kultúrházai-ban létesülnek vetítőhelyek.

Ezek mára szinte kivétel nélkül bezártak. Előregedett, s még az ötvenes években csendesen elhalt a Népmozgó. A hajdani, hangzatos név

helyett már csak „Bolhás”-nak hívták a kanizsai közönség. Üres épületét a 90-es évek elején bontották le. Kiskanizsán az épület nem volt megfelelő: bezárták, átalakították, megszűnt moziként funkcionálni. A művelődési házak filmklubjai is elmúltak a rendszerváltással, talán a felszerelt technika még ott árválkodik néhány gépteremben.

A Zala Megyei Moziüzemi Vállalat 1988-ban, a vidékiek közül elsőként, önálló filmforgalmazó vállalattá alakult, Helikon Film Kft. néven. Az 1951-től *Béke Mozi*, majd *Kanizsa Filmcentrum* néven működő hajdani Városi mozi egyike lett hat területi központjának.

A Helikon Film története jól példázza az állami tulajdonok sorsát, a szétbontás kísérleteit: néhány évi próbálkozás után, több tízmillió veszteséget hátrahagyva, több kft.-re bomlott. Így lett önálló a kanizsai mozi is, *Horváth Gábor vezérese* alatt, *Apolló Filmcentrum* néven, 1990-ben. Az önállóság azonban rövid ideig tartott: a tulajdonviszonyok rendezetlensége, a Helikon Film visszahúzó hatása miatt a vállalkozás működésképtelenné vált, és 1992. április 1-jén megszűnt. A mozi azóta a zalaegerszegi Edison Mozi Kft. üzemelteti, ám a gyorsan pusztuló épületet a kanizsai önkormányzat tartja fenn, próbálja megmenteni. Az elmúlt évek alatt több pályázat is született felújítására, hasznosítására, ám mindaddig ezek eredménytelenül zárultak: a közeli iskolák és templom miatt ugyanis az „egyéb” célú hasznosítás lehetősége igencsak korlátozott, s ez nem valami vonzó egy lehetséges befektető számára. De ez már egy másik történet, már nem a moziról szól. Inkább „*jöjjön a mozi, de szép és tanulságos műsorral...*”

